

یادداشتهای مرحوم عباس اقبال*

-۲-

عبدالله خان امیر پهماسبی ، قتلش در روز سه شنبه ۱۴ فروردین ۱۳۰۷ مطابق ۱۲ شوال ۱۳۴۶ ، در راه خرم آباد .

عزالدین حاجب :

تا که عزبندگان در دین و در ایمان بود

عز دین اندر بقای دولت سلطان بود

میر حاجب را نثار نعمت است از بهر شاه

و ر روا دارد همی اورا نثار جان بود .

(دیوان معزی ۲۰۲)

عزیز الملك ، ابو الفتح محمد بن محمد الحساب ، دبیر سلطان ملک شاه و طغرایی سلطان سنجر .
(تاریخ بیهق)

عصمة الدولة . خدیجه سلطان خانم دختر فتحعلیشاه زوجه ابراهیم خان ناظر پسر حاجی محمد حسینخان صدراصفهانی .

عضد الدولة ، سلطان احمد میرزا پسر فتحعلیشاه متولد نوزدهم ذی القعدة ۱۲۳۹ ، پدرزن ناصرالدین شاه .

عضد الملك ، میرزا محمد حسین قزوینی فرزند میرزا فضل الله متولی باشی آستانه قدس ، وفاتش در ۱۲۸۵ .

علاءالدوله ، علی بن شمس الملوك داماد جفری بیك ملقب به حسام الدین شاه مازندران (در ۱۲۵۱ از جانب سلطان محمود بن محمد سلجوقی حکمران مازندران شد) :

* این یادداشتهای توسط آقای شیروانی دبیر کتابخانه مرکزی دانشگاه تنظیم گردیده است .

| | |
|--|---|
| <p>که دل‌پرور شاه‌دین پرور است مقدم یکی محتشم دیگر است علی بن شمس الملوك ای‌در است یکی آنکه داماد پیغمبر است بنام علا دوله نام آور است..</p> | <p>امیر اجل فخر عالم علی مرا شعر عالی شد از دو علی علی پور بو طالب اندر بهشت یکی آنکه داماد جغری بك است هر آن نامداری که نام آورد</p> |
|--|---|

علاء السلطنه، (۱۵ رمضان ۱۳۳۶ قمری)، پرنس میرزا محمد علیخان پسر
میرزا ابراهیم خان کارپرداز بمبئی که مدت‌ها سفیر ایران در لندن و چندبار وزیر
خارجیه و رئیس الوزراء بود، پدر آقای حسین علاء و میرزا مهدیخان مشیرالملک (که
بعدها علاء السلطنه شد). سنش در موقع وفات بیش از نود بود.

علاء الملک، (۱۲۶۰-۱۳۴۴ قمری) سید محمودخان طباطبائی تبریزی پسر
میرزا علی اصغر لشکر نویس عضو وزارت خارجیه، نایب اول کنسولگری باکو،
مأمور موقتی در لندن، کنسول حاجی طرخان، نیابت و مستشاری سفارت پطرزبرگ،
مأموریت تهنیت تاجگذاری الکساندر بمعیت حاجی میرزا حسینخان سپهسالار،
سفیر کبیر ایران در ترکیه مدت شش سال، در ۱۳۲۳ وزیر معارف، وزیر مختار در
دربار، روسیه، برگشتن بایران در ۱۳۲۷، وزارت عدلیه و معارف، وفاتش در ۱۳۴۴
قمری، جنازه‌اش بقم حمل شد.

حاجی علی اکبر اردیلی، وفاتش در حدود ۶-۷ اسفند ۱۳۰۶ مطابق ۴-۵
رمضان ۱۳۴۶.

سید علی اکبر تفرشی، وفاتش در ۲۴ ذی‌الحجه ۱۳۲۳ قمری بسن بیش از
هشتاد، جنازه‌اش در حضرت عبدالعظیم بخاک سپرده شد.

عَلین بن عیسی، العلوی السید ابوالحسن (۵۵۶) از سادات علوی یمن که در مکه
در ابتدای **املاوت عیسی بن** فلتیه امیر مکه فوت کرده و او از شاگردان زمخشری است
که در مکه **خدمت** **نور خوارزم رسیده** (معجم الادباء ۵: ۲۸۷) و یاقوت در باب
عربستان از او مکه **بمکه** **محم البلدان** نقل میکنند و غالب روایات علی از استاد او
زمخشری است.

عماد الدوله، (۱۲۹۲) امامقلی میرزا، بیضا تخلص، پسر محمد علی میرزا دولتشاه و برادر حشمةالدوله و مؤیدالدوله، در ابتدای حال در طهران تحصیل کمال میگرد تا در صدارت میرزا آقاخان نوری بحکومت کرمانشاه منصوب شد و قریب بیست و چهار سال در این سمت بود و بعدها لرستان و ملایر و نهاوند نیز جزء قلمرو او قرار یافت و یکی از دختران او زوجه ناصرالدین شاه بود. در مراجعت شاه از سفر عتبات بعلت شکایت مردم از او بعد از یکسال معزول شد و بطهران آمد، بعد باشاه بفرنگ رفت و بعد از مراجعت امیر دیوانخانه عدلیه گردید سپس باردیگر حاکم کرمانشاه شد و بجای لرستان و نهاوند و ملایر، کردستان را ضمیمه حکومتی او کردند لیکن کمی بعد یعنی در نیمه رجب ۱۲۹۲ در کرمانشاه مرد. عمارت عمادیه در طاق بستان از اوست. خطی خوش و شیوه‌ای مخصوص در کتابت داشت و در شعر بیضا تخلص میگرد.

عماد الدین، شرف الملك ابوسعید محمد بن منصور بن محمد صاحب دیوان زمام‌واستیفا در عهد ملکشاه:

آمد که وداع چو تاریک شد هوا

آن بت که هست جان و دلم را باو هوی

زودا که پادشا کندت بر مراد دل

دیدار و خدمت شرف الملك پادشا

(دیوان معزی ۴۸-۴۹)

بگوش دل ز سعادت همی شنیدم من

که حضرت شرف الملك هست حسن مآب

امین حضرت ابوسعید کز سعادت خویش

فزود حشمت اسلاف و دوله و اوقات

(دیوان معزی ۷۴-۷۶)

مدت وزارت شرف الملك معلوم نیست، ولی از قرار گفته عماد کاتب مجد الملك

ابوالفضل اسعد بن محمد بن موسی البراوستانی که ابتدا پیشکار او بود بزودی مقام او را گرفت.

عماد الملك ابوالقاسم بن خواجه نظام الملك وزیر ارسلان ارغو (قتلش در ۴۹۰).
 عماد الملك (۱۲۵۵-۱۳۲۷ شمسی) دکتر احمد محسنی از مردم قریه دوغاباد
 قهستان خراسان، طب را در طهران پیش مرحوم دکتر خلیل نقفی اعلم الدوله و دکتر
 علیرضا مذهب السلطنه بهرامی تحصیل کرده بود، در ۱۹۰۴ بفراست رفت و پس از شش
 سال در ۱۹۱۰ عازم لندن گردید. رئیس دارالتألیف و رئیس معارف آذربایجان و کفیل
 وزارت فرهنگ، در ۱۹۱۴ با ایران آمد. وفاتش در طهران روز چهارشنبه ۵ اسفند ۱۳۲۷
 شمسی.

عماد الملك، (۱۳۲۶ شمسی) میرزا اسماعیل خان بهرامی تفرشی برادر مرحوم
 دکتر ابوالحسن خان پدر عبدالله و فضل الله بهرامی، وفاتش روز شنبه هیجدهم مهرماه
 ۱۳۲۶ شمسی برابر با ۲۵ ذی القعدة ۱۳۶۶ قمری در طهران.

عمر بن فخرالدین بن ابن المعالی:

گردولت یاری کند بخت و فاداری کند

باشد خریداری کند فرزندان فخرالدین ترا

یابی بهر حالی اثر از صاحب عادل عمر

آن مرکز فضل و هنر آن معدن علم و سخا

زین المعالی جده و الله تالو لا سعده

طال اللیالی مجده ان جاء من قد فی الهوا (۱)

(دیوان معزی ۵۳)

عمید ابوالفتح بن ابی اللیث، از کتاب مخصوص سلطان سنجر که در شوال ۴۸۹
 با او ببغداد آمد (عماد کاتب ۲۶۵)، این شخص گویا همان ابوالفتح علی بن الحسین
 الطغرائی است که در ۴۹۰ با سمت وزارت سنجر بخراسان آمد (ابن الاثیر وقایع
 سال ۴۹۵).

میرزا عینی ~~لا~~ (۱۳۱۰) پسر میرزا موسی وزیر طهران، وفاتش بمرض وبا

در طهران در روز یکشنبه ۲۷ محرم ۱۳۱۰ در سن قریب به پنجاه و پنج .

عین‌الملک ، لقب اول علی نقی میرزا رکن‌الدوله قبل از فوت پدرش محمدتقی میرزا رکن‌الدوله .

فخرالدوله ، فخرجهان خانم دختر فتحعلیشاه زوجه محمدخان پسر حسینقلی خان برادر فتحعلیشاه .

فخرالملک نظام‌الدین قوام‌الملک ، ابو الفتح مظفر بن خواجه نظام‌الملک (قتلش در عاشوراء ۵۰۰):

برد کیفر هر که از پیمانش بیرون بر دسر

آنچه پیش آمد قدرخان را نشان کیفر است

هست کار ناصرالدین نصرت و فتح و ظفر

تا وزیرش مهربان و عادل و دین پرور است

با ملک سلطان قوام‌الدین بجنتم هست شاد

با ملک سنجر نظام‌الدین بشادی اندر است

هست خدمتگر در آن گیتی پدریش پدر

و ندین گیتی پسریش پسر خدمتگر است ...

ظاهر آراجم است بصدراالدین محمد بن فخرالملک که قدرخان در زمان او

کشته شد .

فخرالملک اردلان (ابوالحسن)، وفاتش دوشنبه یازدهم اردیبهشت ۱۳۰۶ =

۲۹ ذوالحجّه ۱۳۴۵ .

فخرالدین طغایرک بن اینزن ، ابن الاثیر: طغایرک بن الیزن ،

طغایرک پسر اینزن که در دو جهان پدرستوده بود با چنانستوده پسر ...

لا بد نام پدر این شخص را باید ای نزن خواند با الیزن چنانکه ابن الاثیر ضبط کرده،

این قصیده در مأموریت اوست از طرف سلطان پیش سنجر بعد از امان و عهد سنجر ظاهر آ
در ۵۱۳ هـ که سنجر در ری بوده و محمود باصفهان شکسته گریخته بود.

فرمانفرما ، سلطان حمید میرزا پسر فیروز میرزا نصره الدوله فرمانفرما والی
کرمان و بلوچستان از سال ۱۲۹۹- وفاتش در شوال ۱۳۰۹ قمری بمرض انفلوانزا در
کرمان بسن چهل و هشت .

فرمانفرما - تولدش دهم ذی حجه ۱۲۰۳، حسینعلی میرزا پسر فتحعلیشاه در
سال ۱۲۱۴ بحکومت فارس معین شد و مدت سی و شش سال حکمران آن ایالت بود. در
اوایل سلطنت محمدشاه سراز اطاعت او پیچید ولی در ۲۹ ذی القعدة ۱۲۵۰ دستگیر
بپهران آورده شد و در ۱۲۵۱ در پهران مرد .

فرمانفرما - عبدالحسین میرزا .

فرمانفرما ، فیروز میرزا پسر عباس میرزا نایب السلطنه .

قائم مقام ، میرزا عیسی فراهانی ملقب بمیرزا بزرگ که چون در تبریز در
واقع قائم مقام میرزا شفیع صدراعظم بود او را قائم مقام گفتند ، وی پدر میرزا ابوالقاسم
قائم مقام ثانی است . وفاتش بسال ۱۲۳۸ بمرض وبا در تبریز .

قمر السلطنه (۱۲۴۴-۱۳۰۹) تاج ماه خانم دختر عباس میرزا زن حاجی میرزا
حسینخان سپهسالار ، وفاتش روز دوشنبه هفدهم جمادی الثانیه ۱۳۰۹ قمری بسن
قریب بشصت و پنج در پهران .

قوام الدوله ، میرزا محمد تقی آشتیانی از وزیران عباس میرزا ، پدر میرزا محمد

قوام الدوله و **الاجل میرزا** ابراهیم خان معتمد السلطنه و جداعلای آقایان میرزا حسنخان
و ثوق الدوله و میرزا احمدخان قوام السلطنه و میرزا عبدالله خان معتمد السلطنه .

قوام الدوله (۱۲۳۶-۱۳۱۴) ، میرزا عباسخان وزیر امور خارجه ، وفات در

عصر چهارشنبه **هیجدهم تهرم** ۱۳۱۴ بسن هفتاد و هشت - يك سال قبل از این تاریخ
قوام الدوله سکنه **ناقص کرده** بستری بود .

قوام الملك، میرزا علی اکبر کلاتر شیراز پسر حاجی ابراهیم اعتمادالدوله،
در سال ۱۲۴۵ باین لقب ملقب گردید.

کار آسی، «درسنه ۴۲۱ سلطان محمود بن سبکتکین بر ملک عراق نیز متولی
شد، نهم پدرم [پدر حمدالله مستوفی] فخرالدوله ابی منصور در گذشت، پسرش ابی نصر
ببلوغ رسیده بود و بکار ایالت شایسته نبود. کار آستی (ص = کار آسی) ندیم را بایالت قزوین
تعیین کرد و این تخمه را استیفا فرمود، از آن وقت باز بمستوفیان منسوب شدند. در آن
وقت دیانت اهل قزوین در مرتبه اعلی بود اکثر آن قوم لقمه بی شبهه خوردندی و مستجاب
الدعوه بودند و بدین سبب هیچ حاکم بر ایشان تطاول نیارستی کرد. کار آستی گفت
من بشما طمع بسیار نمیکنم هر یک جهت من یک مرغ بیاورید تا من آنرا تیمار دارم و
ما کیان حاصل شود و ما را از آن معنی و خرجی باشد. چنین کردند.

چون تمام بیضه‌ها در انباری جمع شد گفت من خوابی دیدم و از آن ستن پشیمان
شدم، این بیضه‌ها را با خانه خود ببرد، هر یک یکی بردند. هیچکس ندانست که از آن او
کدام است. این از آن او آن از آن این میبردند تا لقمه مشتبه در حلق همگنان رفت.
کار آستی دست تطاول دراز کرد و دعاهای ایشان در حق او مستجاب نمی بود. جهال
قزوینیان بدین سبب او را بکشتند. یکسال و چند ماه والی بود». [در حدود ۴۲۲ یا ۴۲۳]
(تاریخ گزیده ص ۸۴۰-۸۴۱)

کار آسی، راوی الف لیله [هزار افسان] و کارنامه و ندیم سلطان محمود

غزنوی :

چو کار آسی محدث وار بر خواند هزار افسان

چو سردانک مشعبدوار بنماید هزار افسون

از قصیده امیر الشعرا معزی در مدح کمال الدوله ابوالرضی بمطلع :

یکی جادو است صورتگر دلیل کنبد گردون

که اندر جادوی دارد نهفته گوهر مخزون...

قمری زتو پارسی زبان گشت

کار آسی کارنامه خوان گشت

(خاقانی)

مبین الدوله ، محمدباقر شیبانی ، وفاتش در طهران روز دوشنبه بیست و هفتم
مهر ۱۳۲۶ (۵ ذی‌الحجه ۱۳۶۶) .

مجلل الدوله ، غلامحسین میرزا دولتشاهی نواده پسر محمد علی میرزا
دولت‌شاه و نواده دختری پاشاخان امین‌الملک، متولد جمادی‌الثانیه ۱۲۹۶ قمری در طهران،
از تحصیل کردگان دارالفنون ، رئیس تشریفات دربار رضاشاه و پدرزن او- در طهران
۱۳۱۰ شمسی سگته کرد .

محمدخان کرمانشاهی (دکتر) ، معروف به کفری پسر پیر محمد زارع .
کرمانشاهی متولد ۱۲۴۵ قمری در کرمانشاه ، ابتدا در نجف تحصیل می‌کرد سپس
بکرمانشاه برگشت و پس از فرا گرفتن زبان فرانسه در طهران در دارالفنون مشغول
طب شد سپس بتشویق دکتر تولوزان و بامر اعتضاد السلطنه بفرانسه رفت و بعد از
گذراندن «نز» خود در ۱۲۹۶ قمری بایران برگشت و معلم دارالفنون و رئیس مریضخانه
دولتی گردید . بعد از اطبای سلطنتی شد و تا تاریخ فوت خود که در ۲۳ رمضان ۱۳۲۶
قمری است همواره باین قبیل مشاغل و معالجه و تألیف مشغول بود، سنش ۸۱- دکتر
محمدخان در طب و فیزیک تألیفات بسیار دارد و ظاهراً ترجمه «تلماک» بفارسی نیز
از اوست .

مخبر الدوله (علیقلی خان) ، پسر مرحوم رضا قلیخان هدایت هزار جریبی ،
از تحصیل کردگان فرنک که پس از مراجعت بکار امتداد خطوط تلگرافی در ایران
مأمور گردید ، در ۱۲۸۶ بلقب مخبرالدوله ملقب شد؛ وزیر تلگراف در ۱۲۹۴، وزیر
علوم و ریاست دارالفنون در ۱۲۹۸ ، وزارت معادن در ۱۲۹۹ ، وزارت داخله در ۱۳۱۴
وفاتش روز جمعه یازدهم صفر ۱۳۱۵ .

مرآة السلطنه ، میرزا حسنخان اسفندیاری پسر محمد حسینخان سردار نصرت
کرمانی و نواده محمدعلیخان نوری وکیل‌الملک .

دوازده دوره [ظ - دوره] (از دوره ششم تا یازدهم) وکیل سیرجان یارفسنجان

کرمان بود، وفاتش روز یکشنبه ۲۴ آبان ۱۳۲۶ مطابق دوم محرم ۱۳۶۷ در طهران اتفاق افتاد بمرض قلبی.

مزمین الدوله، میرزا علی اکبر خان نقاشباشی کاشانی (۱۲۶۴-۱۳۵۳) از تحصیل کردگان فرانسه معلم فرانسه و نقاشی ناصرالدین شاه و از معلمین دارالفنون که در آنجا فرانسه و نقاشی و موسیقی تعلیم می داد. صاحب تألیفاتی در تعلیم زبان فرانسه و موسیقی، وفاتش در سال ۱۳۱۳ شمسی برابر با ۱۳۵۳ ق. در طهران بسن ۸۹ اتفاق افتاد.

مستوفی الممالک، (۱۲۹۱ - ۱۳۵۱) میرزا حسنخان پسر میرزا یوسف مستوفی الممالک، تولدش در رمضان ۱۲۹۱ قمری در طهران، وفاتش روز یکشنبه ۲۵ ربیع الثانی ۱۳۵۱ قمری مطابق ششم شهریور ۱۳۱۱ بعارضه سکته، سنش پنجاه و نه سال قمری و هفت ماه (۵۷ سال شمسی و ۳ ماه) قبرش نزد قبر پدرش در «ونک».

مستوفی الممالک، میرزا محمدزکی علی آبادی پدر میرزا تقی صاحب دیوان مستوفی آقا محمدخان قاجار.

مشار اعظم، (۱۳۲۶ شمسی) ابوتراب پز شکیان وفاتش در طهران روز یکشنبه بیست و ششم مهر ۱۳۲۶ (چهارم ذی الحجه ۱۳۶۶).

مشار الدوله (۱۲۶۶-۱۳۱۵ شمسی) نظام الدین خان حکمت شیرازی، حاکم اصفهان و کردستان و کفیل وزارت معارف و وزیر پست و تلگراف، وفاتش در اول بهمن ماه ۱۳۱۵ شمسی در طهران بسن ۴۹.

مشیر الدوله، مرحوم میرزا حسنخان پیرنیا پسر اول میرزا نصرالله خان مشیر الدوله نائینی، وفاتش در ۲۹ آبان ۱۳۱۴ شمسی مطابق ۱۳۵۴ قمری، مدفون صحون امامزاده صالح تجریش در مقبره خانوادگی.

حاجی مشیر لشکر (۱۲۵۴-۱۳۰۹) میرزا یوسفخان نائینی پسر حاجی میرزا علی تقی مشیر لشکر، وفاتش روز شنبه ۱۹ شعبان ۱۳۰۹ قمری در پنجشنبه پنج سالگی در طهران.

مشیر الملک، میرزا محمد علی شیرازی وزیر حسینعلی میرزا فرمانفرما، در ۱۲۴۵ این لقب را گرفت.

- معمدالدوله (۱۲۴۴)، میرزا عبدالوهاب نشاط اصفهانی که در سال ۱۲۲۴ بجای میرزا رضاقلی نوائی منشی الممالک فتحعلیشاه شد.
- معمدالدوله، منوچهر خان گرجی خواجه سرا و غلام‌پیشخدمت و ایچ آقاسی فتحعلیشاه، در سال ۱۲۴۰ پس از فوت یوسف خان سپهدار وزیر سلطان محمد میرزا شد در حکومت او به اصفهان، در ۱۲۴۲ مأمور حفظ سواحل کیلان گردید.
- معمدالدوله، حاجی فرهاد میرزا پسر عباس میرزا نایب‌السلطنه.
- معمدالملک، لقب سابق یحیی خان مشیرالدوله.
- معمدالملک، میرزا حسینخان پسر یحیی خان مشیرالدوله داماد مظفرالدین‌شاه.
- معزالدوله، بهرام میرزا پسر عباس میرزا نایب‌السلطنه.
- معیر الممالک، دوستعلیخان بسطامی معیر الممالک فتحعلیشاه، وفاتش در سال ۱۲۳۷ بمرض و با، این شخص پدر حسینعلیخان معیر الممالک است.
- معیر الممالک، حسینعلیخان بسطامی که در سال ۱۲۴۹ داماد فتحعلیشاه شد بر فرزانه بیگم دختر او.
- معین التجار (۱۲۵۵-۱۳۵۲) حاج آقا محمد دهدشتی بوشهری از تجار معتبر و نماینده مجلس شورای ملی در چند دوره، وفاتش روز پنجشنبه ۲۸ اردیبهشت ۱۳۱۲ مطابق ۲۳ محرم ۱۳۵۲ در طهران بسن ۹۷.
- معین السلطنه (۱۲۴۰-۱۳۱۳) میرزا رضامستوفی، وفاتش در عسراول جمادی الاخره سال ۱۳۱۳ قمری بسن هفتاد.
- معین لشکر، میرزا علی‌پسر حاجی میرزا بابا حکیمباشی عباس میرزا، وفاتش در شب شنبه ۲۶ محرم ۱۳۱۰ تقریباً در سن ۵۵.
- مفتاح الملک، میرزا محمود خان مفتاح متولد ۲۵ ربیع‌الثانی ۱۲۶۰ قمری در طهران، مخول در خدمت وزارت خارجه بشغل منشیگری در ۱۲۸۶، مأموریت حمل نقشجات ببلوچستان در ۱۲۸۷.
- ملکه جهان‌بخت کامران میرزا نایب‌السلطنه و زوجه محمد علیشاه قاجار و مادر احمدشاه آخرین پادشاه این سلسله که از بعد از عزل محمد علیشاه در ۱۳۲۶ قمری

در اروپا در حال تبعید میگذراند. وی در سن قریب به هفتاد صبح روز ۳۰ ذی الحجه ۱۳۶۶ قمری (۲۲ آبان ۱۳۲۶ شمسی) در قریه Saint - cloud در حومه پاریس بسکته قلبی مرد. ملکه جهان شش فرزند داشت. احمد شاه و محمد حسن میرزا که قبل از او مردند، سلطان محمود میرزا و سلطان عبدالحمید میرزا، يك دختر که زن مجید میرزا پسر سالار الدوله است، دیگری در عقد شعاع السلطنه بود.

ملاباشی، ملاعلی اصغر هزار جریبی معلم عباس میرزا و محمد قلی میرزا و حسینعلی میرزا (۱۲۱۳).

ملك آرا، محمد قلی میرزا پسر فتحعلیشاه متخلص به خسروی، مادرش دختر محمدخان قاجار و همشیره سلیمانخان اعتضاد الدوله و برادر مادری ابراهیم خان ظهیر الدوله، تولدش در ۲۲ رمضان ۱۲۰۳ در قریه نوا رو فاش در ۱۲۶۵ در همدان.

در سال ۱۲۲۹ حاکم استرآباد شد، مدتها حکومت مازندران را داشت، در سال ۱۲۵۰ که محمد شاه پس از مغلوب کردن علیشاه ظل السلطان بطهران آمد و بتخت سلطنت نشست میرزا ابوالقاسم قائم مقام اورا بیهانه حضور در جلوس پادشاه جدید بطهران احضار سپس بهمدان تبعیدش کرد و او بهمین حال در آن شهر میزیست تا بتاریخ ۱۲۶۵ در آنجا وفات یافت و نعش او را بکربلا فرستادند.

ملك ارغوسلجوقی (تاریخ بیهق ۲۵۸):

فرمانده عجم الملك ارغو که بی رضاش

سیاره را مسیر و فلك را مدار نیست

از جفری و ملك شه و البارسلان بملك

معلوم خلق شد که چنو یادگار نیست

من بنده خواستار قبول تو گشته ام

زیرا که جز مراد ترا خواستار نیست

تا دست راد و رای بلند تو دیده ام

با ابر او آفتاب مرا هیچ کار نیست...

(دیوان معزی)

مجدد الملك ابو الفضل قمی ، وزیر بر کیارق مشیدالدوله اسمعد بن محمد بن موسی القمی (تاریخ بیهق 25a) .

ممتازالدوله ، (فوت میرزا اسمعیدخان ممتاز سه شنبه ۲۱ آذر ۱۳۱۲ مطابق ۲۳ شعبان ۱۳۵۲) ، متولد سال ۱۲۹۵ در تبریز ، تحصیلات خود را در استان بول تمام کرد ، معاون وزارت خارجه و مالیه - رئیس مجلس و چند بار وزیر .

منشی الممالک ، میرزا رضاقلی نوائی متخلص بسلطانی وزیر رسائل آقا محمد خان قاجار که در سال ۱۲۰۵ برای ضبط اموال لطفعلیخان بشیرازرفت و آنها را نزد آقا محمدخان آورد ، در عهد فتحعلیشاه نیز همچنان منشی الممالک بود . و در ۱۲۲۰ مهربار و خزانه دار سلطنتی و در ۱۲۲۱ وزیر رسائل شد و در ۱۲۲۴ بوزارت خراسان مأمور گردید و مقام منشی الممالکی بمیرزا عبدالوهاب نشاط اصفهانی واگذار شد .

منشی الممالک ، میرزا محمد تقی نوائی پسر میرزا رضاقلی نوائی که در سال ۱۲۴۹ پس از عزل میرزا تقی صاحب‌دیوان سمت منشی الممالکی یافت .

منشی الممالک ، میرزا فریدون بن حاجی خانجان حلال خور بندپی مازندرانی مشهور به میرزا خانلر ، وفاتش بمرض وبا در سال ۱۲۴۵ در طهران .

منشور السلطان (۱۲۵۰ - ۱۳۲۶ شمسی) ، میرزا اسدالله خان افشار از مردم اورمیه از آزادیخواهان قدیم آذربایجان و از قضاة وزارت عدلیه ، فوئش در روز پنجشنبه ۲۲ مرداد ۱۳۲۶ شمسی (۲۶ رمضان ۱۳۶۶ قمری) در طهران ، بانی يك باب دارالایتام و يك مسجد .

مؤتمن الملك (۱۲۵۴ - ۱۳۲۶ شمسی) ، مرحوم حسین پیرنیا پسر دوم میرزا نصرالله خان مشیرالدوله نائینی رئیس سابق مجلس شورای ملی ، از تحصیل کردگان پاریس و لندن . چند بار وکیل و وزیر بود ، مؤلف مجموعه معاهدات ایران بادل خارجه ، تولدش در ۱۲۵۴ شمسی - وفاتش روز دوشنبه (ساعت هشت صبح) نهم شهریور ۱۳۲۶ مطابق ۱۵ شوال ۱۳۶۶ قمری بمرض سرطان فقرات .

مؤدب السلطان (۱۲۵۰ - ۱۳۱۴ شمسی) ، حاجی میرزا عبدالمحمد اصفهانی مدیر روزنامه چهارمنا کاتبان در سال مرتب در قاهره بزبان فارسی منتشر میشد . مؤلف

کتاب خط و خطاطان و امان التواریخ در تاریخ افغانستان و کتاب زردشت باستانی ،
وفاتش در روز پنجم آبان ۱۳۱۴ شمسی مطابق ۲۹ رجب ۱۳۵۴ قمری در قاهره اتفاق
افتاد، تولدش در حدود ۱۲۹۰ قمری .

مؤید الدوله (وفاتش در؟ ۱۲۹۰ قمری) طهماسب میرزا متخلص بسرور از پسران
محمدعلی میرزا دولتشاه ، قسمت اول عمر را در تبریز در خدمت عم خود عباس میرزا
و لیعهد بحکومت‌های جزء میگذراند . در ابتدای سلطنت محمدشاه مؤیدالدوله لقب
گرفت و چندی حکومت کاشان و سمنان را داشت . در ۱۲۶۵ بحکومت کرمان رفت ،
در ۱۲۷۹ بحکومت همدان و سپس بجای نصرالدوله فیروز میرزا بفارس مأمور شد و شش سال
والی فارس بود، در ۱۲۷۵ معزول و در ۱۲۷۷ باردیگر بحکومت فارس منصوب گردید ،
در ۱۲۸۵ به پیشکاری مظفرالدین میرزا به تبریز رفت در ۱۲۸۷ معزول و بحکومت
کرمانشاه مأمور شد، در ۱۲۹۲ معزول و کمی بعد وفات یافت .

مهندس الممالک (۱۳۳۳ قمری) ، میرزا نظام‌الدین خان غفاری کاشانی، وفاتش
شب هفتم ربیع الثانی ۱۳۳۳، تولد دهم شعبان ۱۲۶۰

ناصر الممالک ، حاجی اسماعیل خان متولد ۱۲۴۸ شمسی در بروجرد متخلص
به ناصح ، در ۱۶ سالگی بایدر بمکدرفت و مدتی در باکو و تفلیس و گنجه سیاحت کرد
و در آن نقاط ادبیات فارسی تدریس میکرد . در طهران در خدمت معارف داخل شد و
عمر خود را در تربیت اطفال و اداره کود کستان میگذراند ، شعری نیز بحد متوسط
میسرود ، وفاتش در روز جمعه ۲۶ آذرماه ۱۳۱۰ در طهران اتفاق افتاد و در حیاط امامزاده
حمزه جنب زاویه حضرت عبدالعظیم مدفون شد .

ناصرالدین ، طاهر بن فخرالملک وزیر سنجر (۵۲۸ - ۵۵۱) ممدوح خاص
انوری است و معزی زمان او را درک نکرده و قریب ده سال قبل از وزارت او فوت کرده
بوده است .

ناصر السلطنه حاجی میرزا نصرالله خان دیبا ، وفاتش روز پنجشنبه ۲۱ اردیبهشت
۱۳۱۲ مطابق ۱۶ محرم ۱۳۵۲ در طهران .

ناصرالملک قرقوزلو ، ابوالقاسم خان نایب السلطنه ، وفاتش قبل از ظهر

دوشنبه ۴ دی ماه ۱۳۰۶ = اول رجب ۱۳۴۶

ناظم الملك ، میرزا محمد حسین پیشکار ابوالفتح میرزا در حکومت او بر اصفهان ، وفاتش در سال ۱۲۸۷ چند روز بعد از انتصاب باین شغل .

ناظم الملك ، میرزا محبعلیخان ، وفاتش در سال ۱۳۰۹ قمری و بعد از او لقبش از طرف ناصرالدین شاه به پسرش سید جهانگیر خان داده شد .

نایب السلطنه ، لقب عباس میرزا ولیعهد و پسر فتحعلیشاه .

نایب‌الصدر (۱۲۸۵) میرزا محمد حسین از عرفا و از مریدان میرزا نصرالله صدرالممالک .

نجد السلطنه ، میرزا صدرا وزیر مالیه خراسان در دستگاه محمد تقی میرزا رکن الدوله والی که در ۱۳۱۷ قمری باین سمت منصوب شد .

نجم السلطنه ، خواهر عبدالحسین میرزا فرمانفرما و مادر دکتر محمد مصدق ، فوتش روز شنبه دهم دی ماه ۱۳۱۱ مطابق سوم رمضان ۱۳۵۱

نجم الممالک (۱۲۵۲-۱۳۱۰) ، میرزا یحیی خان منجم‌باشی محمدعلی میرزا ولیعهد در تبریز ، وفاتش در ذی‌القعدة ۱۳۱۰ قمری بسن ۵۸- بعد از فوت او محمدعلی میرزا پسرش میرزا رضاخان از شاگردان مدرسه مظفریه را منجم‌باشی خود کرد .

سید نصرالله تقوی اخوی (۱۲۸۲-۱۳۶۷ قمری) وفات آن مرحوم شب جمعه ۱۳ آذر ۱۳۲۶ شمسی مطابق با ۲۱ محرم ۱۳۶۷ قمری در طهران ، جنازه آن مرحوم بقم حمل شد . تولد او در سال ۱۲۸۲ قمری در طهران اتفاق افتاد و کیل دوره اول و دوم مجلسن از طهران ، مدعی العموم و رئیس دیوان عالی تمیز .

نصر الملك (حسنعلی کمال هدایت) ، متولد ۱۲۸۹ هجری قمری ، نیابت سفارت پاریس در ۱۹۲۰ ، و کیل مجلس در دوره اول و دوم ، معاونت ریاست وزراء در کابینه علاء السلطنه ، وزیر در همان کابینه و کابینه‌های مشیرالدوله و مستوفی و مصمص و سپهدار و سهیلی و صدر و بیات و حکیمی ، والی فارس و اصفهان و طهران ، سفیر ایران در ژاپن و سفیر کبیر ایالت ~~کابل~~ (۱۳۲۴-۱۳۲۵ شمسی) .

نصر الملك (۱۲۵۲-۱۳۰۹) ، نصرالله خان امیر تومان برادر حاجی میرزا

حسینخان سپهسالار، وفاتش در شب سه‌شنبه یازدهم جمادی الثانیه ۱۳۰۹ قمری در طهران بسن شصت و هفت، جنازه‌اش بعتبات حمل شد.

نصیرالدوله، معین‌الدین مختص‌الملک ابونصر احمدبن فضلبن محمود (وزیر سنجر) که در ماه صفر ۵۱۸ بعد از محمدبن سلیمان کاشغری باین مقام منصوب شد و در سه‌شنبه ۲۹ صفر ۵۲۱ بدست باطنیه بقتل رسید (عماد کاتب ۲۶۸):

سید دنیا معین دین پیغمبر که هست

همچو داود پیمبر صاحب فصل الخطاب

صاحب عادل نصیر دولت عالی که هست

حمد و نصرت را ز نام و کنیت او انشام

مدت سی سال در ملک سلاطین کرده‌ای

مشت شاهان و شکر راد مردان اکتساب

دولت سلطان محمد گرز تو تریب یافت

ملک سلطان سنجر اکنون از تو یابد جاه و آب...

(دیوان معزی ۷۲-۷۴)

نصیرالدین ابوالقاسم محمود بن ابی‌توبه مروزی (وزیر سنجر صفر ۵۲۱-۵۲۶) از معزی بهیچوجه مدحی از این شخص دیده نمیشود و ظاهراً معزی در ایام وزارت مختص‌الملک سلف او یعنی مابین ۵۱۸ و ۵۲۱ فوت کرده بوده است، مداح خاص او غزلی است، (عماد کاتب ۱۵۵، ۱۵۷، ۱۵۸، ۲۴۸-).

نصیرالملک، مجدالدوله ابو محمد منیع بن مسعود منیعی حاکم نیشابور و رئیس خراسان:

بفرّ دولت مسعود تاج دین هدی

نصیر ملک ملک هجد دولت سلطود

سپهر احسان خورشید کوهر حسان

رئیس و صدر خراسان منیع بن مسعود...

(دیوان ۲۱۷-۲۱۹)

پدر این شخص در ایام چغری بیگ و امیر مودود ممدوح عسجدی شاعر بوده :

بمجلس پدرت عسجدی ز بهر طمع

مدیح برد بایام چغری و مودود

بمجلس تو من آورده‌ام ز بهر شرف

عزیز عقدی بگزیده از میان عقود...

نصیر الملک (۱۲۷۹) ، میرزا فضل الله علمی آبادی از مستوفیان فتحعلیشاه

و محمدشاه، مدتی نیز وزارت ناصرالدین شاه را در ایام ولایت عهده داشت و پس از سلطنت

یافتن او مدعی صدارت بود اما پس از انتخاب امیر کبیر از این خیال مأیوس و بوزارت

فارس منصوب گردید ، بعد از عزل میرزا آقاخان عنوان وزارت و ظایف و اوقاف یافت

ولی چون پیر بود بهمان اسم قناعت کرد .

نظام الدوله ، علیمحمدخان پسر عبدالله خان امین الدوله اصفهانی .

نظام الدوله ، حسین خان شاهسون حکمران خراسان پس از عزل حسام السلطنه

سلطان مراد میرزا .

نظام السلطنه (۱۲۴۸-۱۳۲۶ قمری) حسینقلیخان مافی منسوب بایل مافی

از ایلات لر متولد سال ۱۲۴۸ ، منشی سلطان مراد میرزا حسام السلطنه ، وزیر اصفهان

در ۱۲۸۷ ، حاکم یزد در ۱۲۹۱ و ملقب شدن بسعدالملک ، حاکم بوشهر و دشتی و

دشتستان (۱۲۹۱-۱۲۹۳) ، مأمور غلات دولتی (۱۲۹۶-۱۲۹۹) ، مأمور گمرکات بنادر

(۱۲۹۹-۱۳۰۰) ، حاکم خمسه در ۱۳۰۳ ، حکومت عربستان و گرفتن لقب نظام-

السلطنه همگی در ۱۳۰۵ ، والی فارس در ۱۳۱۰ ، والی خوزستان بار دیگر در ۱۳۱۲

تا ۱۳۱۴ ، وزیر عدلیه و تجارت از ۱۳۱۴ تا ۱۳۱۶ ، وزیر مالیه در ۱۳۱۶ ، پیشکار

آذربایجان در ۱۳۱۷ ، حکومت اصفهان و فارس در ۱۳۲۵ ، صدارت ۱۳۲۵-۱۳۲۶ ،

فوتش در تابستان ۱۳۲۶ بسن ۷۸

نظام السلطنه ، رضاقلیخان مافی پسر مصطفی قلیخان و برادرزاده حسینقلیخان

نظام السلطنه اول والی فارس و لرستان و رئیس الوزرای مهاجرین در ضمن مهاجرت .

نظام السلطنه ، حسینقلیخان مافی پسر رضاقلیخان نظام السلطنه ثانی .

نظام‌العلماء، میرزا حسن در سال ۱۲۴۸ به پیشکاری حکومت کرمان در حکومت هلاکو میرزا پسر شجاع‌السلطنه معین گردید.

نظام‌الملک (میرزا کاظم‌خان)، وفاتش در ۱۳۰۷ قمری.

نظام‌الملک (میرزا عبدالوهاب‌خان)، پسر میرزا کاظم‌خان نظام‌الملک نایب‌الحکومه یزد در ۱۲۹۰، لشکر نویس باشی و معاون وزارت لشکر در ۱۳۰۰ و در ۱۳۰۷ پس از فوت پدر نظام‌الملک لقب یافت و وزیر لشکر شد، وزیر طهران و رئیس پلیس در ۱۳۱۰، وزیر مالیه در ۱۳۱۴

نظم‌الدوله، میرزا ابوتراب خواجه نوریان مترجم چندین کتاب از فرانسه به فارسی، وفاتش روز شنبه ۸ مهر ماه ۱۳۰۶ مطابق چهارم ربیع‌الثانی ۱۳۴۶ قمری.

نیرالدوله فرخ میرزا پسر فتح‌علیشاه.

نیرالسلطان (۱۲۹۰ - ۱۳۵۹ قمری)، مصطفی‌خان نوائی متولد ۱۲۹۰ در طهران، تحصیلات او در دارالفنون و مدرسه نظام طهران و بعداً در پاریس انجام گرفت. در دوره دوم بوکالت مجلس انتخاب شد. بعد بمعاونت وزارت داخله و حکومت چند ولایت رسید، در ۱۹۱۹ نظر با اعتراض بقرارداد بقزوین و از آنجا باروینا تبعید گردید و بانیک نامی در اواخر اسفند ۱۳۱۹ شمسی بسن ۶۹ در تهران مرد.

والیه، حسن جهان‌خانم دختر فتح‌علیشاه زوجه خسروخان اردلان.

وثوق‌السلطنه، (مهدی‌دادور) از فرزندان میرزا موسی وزیر لشکر آشتیانی که مدتها معاون وزارت جنگ و مدتی هم وزیر جنگ و والی ایالات کیلان و فارس و آذربایجان و وکیل مجلس شورای ملی بود، وفاتش در طهران بتاريخ ۲۶ مرداد ۱۳۲۶ (دوم رمضان ۱۳۶۶) اتفاق افتاد.

وزیر افخم، سلطان‌علی‌خان، وفاتش در شب پنجشنبه ۲۱ جمادی [؟] ۱۳۴۱ مطابق

۱۹ دلو ۱۳۰۱

همدم‌سلطان، سید بیگم دختر فتح‌علیشاه و خواهر اعیانی حسینعلی میرزا فرمانفرما، زوجه محمد زکیخان نوری سردار فارس.

وزیر دفتر (۱۲۳۵ - ۱۳۱۰) میرزا هدایت‌الله وزیر دفتر استیفا، وفاتش بمرض

و با روز چهارشنبه غره صفر ۱۳۱۰ قمری در طهران بسن هفتاد و پنج ، قبرش در قرب آب انبار قاسم خان .

یهین الدوله علاءالملک حسام‌الدین ابوالمظفر شمس‌المعالی اسمعیل:

یهین دولت عالی علاء ملک ملوک

حسام‌دین که پسندیده سلاطین است

ابوالمظفر شمس‌المعالی اسمعیل

که خاک پای معالیش ماه و پروین است...

(دیوان معزی ۱۴۰-۱۴۱)

یوسف اندکانی، بروزگار سلطان بایسنغر (۷۹۹ - ۸۳۷) در گویندگی و مطربی در هفت اقلیم نظیر نداشت، لحن داودی خواجه یوسف دل را میخراشید و آهنگ خسروانی او برجکرهای مجروح نمک می پاشید. سلطان ابراهیم بن شاهرخ از شیراز چند نوبت خواجه یوسف را از بایسنغر سلطان طلب کرد او مضایقه کرد، آخر الامر صد هزار دینار نقد فرستاد که خواجه یوسف را میرزا بایسنغر برای او بفرستد، سلطان بایسنغر این بیت بجواب برادر فرستاد:

ما یوسف خود نمی فروشیم توسیم سیاه خود نگهدار .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

ع

ع